

TEMA 6: CRIMINOLOGIA A L'ACTUALITAT

1.- FUNCIONS ACTUALS DE LA CRIMINOLOGIA

Com es va veure en definir la Criminologia, la mateixa té tres funcions diferents que són:

- Subministrar una informació vàlida, contrastada, sobre la gènesi, dinàmica i variables principals del crim, així com sobre els programes de prevenció eficaç d'aquest.
- Crear tècniques d'intervenció positiva en l'home delinqüent.
- Avaluar els diversos models o sistemes de resposta al delictes.

Per tant, cal analitzar aquestes funcions.

A.- SUBMINISTRAR INFORMACIÓ.

La primera funció de la criminologia és subministrar una informació contrastada sobre el fet criminal en tota la seva dimensió, tant com a acte individual com a acte de masses.

El mètode d'investigació que s'utilitza per demanar informació és el estadístic. Així la principal font d'informació és l'anàlisi i estudi de les estadístiques. El grau de fiabilitat de la mateixa depèn que s'utilitzi una tècnica correcta i que es realitzi una adequada interpretació.

El principal inconvenient que es planteja és el de la criminalitat oculta, per això les estadístiques només donen una informació esbiaixada, és a dir, només la relativa a la delinqüència que arriba a les instàncies oficials, anomenada delinqüència registrada, però queda fora de les estadístiques la delinqüència que no arriba a aquestes instàncies oficials.

Per això ha d'estimar-se que la delinqüència pot ser vista com un iceberg, on la majoria de la delinqüència quedaria sota l'aigua, no només detectada pels òrgans oficials, i de la que es mostra, tan sols un percentatge mínim arribaria al final del camí que seria la imposició de la pena.

Per exemple delictes on no es pot determinar qui és l'autor, o fins i tot aquells on hi ha un delinqüent probable i en no existir prova de càrrec suficient no s'arriba a condemnar l'autor.

Per tot això, tan sols en la criminalitat registrada existeixen sentències de condemna, mentre que en l'aparent no existeix condemna perquè no s'arriba al final del procés.

La criminalitat oculta, per tant, ocupa una massa majoritària dels delictes que es cometen. Així existeixen nombrosos factors que incideixen en la seva existència, com:

- Delictes que es cometen en grans magatzems com petits furts. En aquests casos el sistema no encerta a donar una solució, de manera que els empresaris assumeixen la seva existència.

- Delictes que per la seva pròpia naturalesa són difícil de descobrir, com succeeix amb el frau fiscal.
- Altres vegades perquè la víctima no és conscient que ho és. Així la persona que no pot determinar si un determinat objecte li ha estat sostret o l'ha perdut.
- També els fets que poden ser dubtosos, de manera que la víctima no és conscient de la seva existència o no. Per exemple el Assetjament Laboral o Mobbing, o l'Assetjament Sexual.

El tema de la criminalitat oculta ha motivat nombrosos estudis sobre els factors que incideixen en què determinats delictes no es denunciïn. Així en el manual de García-Pablos de Molina, fa referència a algun d'ells, com:

- Factors Subjectius, com ara quan la víctima no sap si ho és o no.
- Factors d'impacte psicològic. Quan el delicte produeix un impacte a tal en la víctima que fa que no vulgui denunciar. Així per exemple les víctimes de violació.
- També des de la perspectiva psicològica es pot produir en la víctima un sentiment d'impotència que el porti a entendre que el mal ja està causat.
- Altres vegades el sentiment d'impotència es justifica en la desconfiança en el sistema. Es produeix la profecia autocumplida. Es desencadena una espiral, ja que en la mesura que creix la desconfiança en el sistema creix també la ineficàcia d'aquest.
- També la consideració que el dany produït és irrellevant i per tant no cal denunciar.
- També es pot explicar en el fet que no es conegui el delicte.

En certs delictes és molt important la por a les possibles represàlies. Sol passar quan hi ha relacions prèvies entre l'agressor i la víctima. Per exemple en les agressions produïdes en l'àmbit familiar.

La interacció Víctima-Jutge. És molt difícil de constatar. Es produeix per exemple quan la prostituta no denuncia perquè entén que per la seva professió el sistema no la va a defensar.

També en els Tribunals del Jurat, quan les característiques personals de la víctima pot incidir en la sentència que es dicti.

La teoria del món just, que descansa en la idea de justícia universal, o que cadascú té el que es mereix. Es pot produir un procés de culpabilització de la víctima. El fet que en la societat actual el paper de la víctima és desagraït, per tractar-se d'una persona que ha patit una desgràcia, el que genera un sentiment de llàstima o de distància respecte d'ella.

Dins dels factors que incideixen en la no denúncia, cal parlar de la victimització secundària. Es produeix no per la lesió que produeix a la víctima el delicte, sinó els que es produeix pel seu contacte amb el sistema. Per exemple en els delictes contra la llibertat sexual. Això pot suposar un obstacle perquè la víctima denunciï.

Cal destacar que qualsevol tipus de delicte comporta o comporta un perjudici de victimització secundària

perquè es fa necessari denunciar el fet, ratificar posteriorment la denúncia, comparèixer a l'acte del Judici, etc.

Per modificar aquesta situació s'han creat les enquestes de victimització. Es creen per poder obtenir informació sobre tot de la criminalitat oculta. Es tracta de qüestionaris que es formulen a la població sobre si han estat víctimes d'un delictes. Si es respon afirmativament es tracta de demanar una major informació sobre si és la primera o ha passat en més ocasions, la classe de delictes que és, si té algun tipus de relació amb el agressor, si va intervenir violència, o sobre qualsevol altre tipus de circumstància que determini la naturalesa del delictes. També serà preguntat sobre si va formular denúncia, si va arribar a celebrar judici, si hi va haver sentència o no, etc.

Amb les enquestes de victimització es poden conèixer casos en què la víctima reconeix que ha estat objecte de delictes però no ho va denunciar. Permet conèixer la part més oculta de la criminalitat. En qualsevol cas cal valorar l'existència d'un percentatge d'error o distorsió que es pot produir. El qüestionari ha de ser entenedor, ha d'estar estructurat en quant a la informació que es vol obtenir, i s'exigeix que el mostreig poblacional sigui prou ampli.

També s'exigeix que la unitat a entrevistar sigui completa, així per exemple en cas de víctimes de violència domèstica s'exigeix que siguin enquestats tots els membres de la família i no només el maltractador o la víctima.

Aquestes enquestes de victimització es realitzen a Espanya des de l'any 1978 pel Centre d'Investigacions Sociològiques. També es realitzen des dates més properes en àmbits inferiors, així a Catalunya o a la Ciutat de Barcelona.

També hi ha estudis en àmbits privats com per exemple per l'Institut criminològic de Màlaga. Una conclusió que s'ha obtingut dels esmentats estudis és que les xifres ocultes són majors en les infraccions lleus que en les infraccions greus. Així, per exemple, els homicidis són els delictes amb el nivell de aclariment més alt, aconseguint el 91 per cent. Per això a major gravetat del delictes es produeix menys taxa de victimització oculta.

B.- PREVENCIÓ EFICAÇ DEL DELICTE.

Aquesta funció complementa l'anterior. Així la informació que es s'obté ha de destinar-se a la prevenció eficaç del delictes. Ara bé, la finalitat de la criminologia no ha de ser la d'eradica el delictes sinó la de mantenir el delictes dins dels límits raonables. No es tracta de suprimir els delictes, perquè això exigiria la limitació de llibertats fonamentals, sinó que hi hagi un índex moderat de delinqüència. També perquè els delictes tenen certes connotacions que no són enterament negatives. Així en el Treball realitzat per l'Institut de Criminologia de Màlaga es al·ludeix a aquesta possibilitat.

El aconseguir una prevenció eficaç comporta una sèrie de despeses. Per exemple contractar seguretat privada, posar una porta blindada, etc. A aquests se'ls denomina despeses de prevenció estàtica.

També es produeixen despeses a nivell estatal, com són els funcionaris la finalitat és prevenir i, si s'escau, perseguir l'autor del delictes. Per exemple, Polícies, fiscals, funcionaris de presons, etc.

Segons García-Pablos de Molina, hi ha una sèrie de postulats dels que cal partir en matèria de prevenció, que són:

A. - Intrínseca nocivitat de la pena o de les penes.

Es parteix de la idea que la pena és un mal que comporta la limitació de certs béns jurídics. Es refereix especialment a les penes privatives de llibertat. Així el compliment de les penes privatives de llibertat comporta en el subjecte diverses circumstàncies. Lluny de complir la finalitat resocialitzadora o reinsertora, en realitat es consolida l'estatus de criminal.

El delinqüent no es recupera per a la societat i aquesta és una realitat que ha de modificar ja que el compliment d'una pena privativa de llibertat només ha de limitar aquest dret.

B. - Complexitat del mecanisme dissuasori.

Part de la idea que l'eficàcia dissuasòria de la pena no només es relaciona amb la gravetat de la pena sinó que aquesta eficàcia respon a altres factors diferents, que fins i tot poden tenir un major pes. Així la pena compleix una finalitat dissuasòria respecte de la comissió de nous delictes. El poder dissuasori s'ha connectat tradicionalment amb la gravetat de la pena imposada, però cal tenir en compte que també hi ha altres factors que incideixen en el poder dissuasori, com són la certesa de la pena que es va a imposar, la promptitud en la imposició de la pena, etc.

El compliment efectiu de la pena més enllà del rigor nominal, és un altre dels factors que potencien el poder dissuasori. Per exemple la condemna de 50 anys de presó a una persona que té 50 anys d'edat, pena que és impossible de complir, per la qual cosa es produeix perplexitat en la comunitat. Per això es tractaria de reflectir en la sentència la pena que efectivament es va a complir.

C. Necessitat d'ampliar els models de prevenció.

García-Pablos de Molina fa una reflexió sobre la manera d'aconseguir menys delictes amb una societat igualitària. Es tracta de crear programes que incideixin en el camp de la prevenció primària. Es tractaria de lluitar contra la marginalitat i aconseguir una igualtat de possibilitats en tots els ambients i sectors.

C.- CREAR TÈCNiques D'INTERVENCIÓ POSITIVA EN LA PERSONA DEL DELINQUENT.

Suposa fer efectiu el mandat constitucional recollit en l'article 25.2 de la Constitució Espanyola que estableix

que les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat restaran orientades vers la reeducació i reinserció social i no podran consistir en treballs forçats.

El condemnat a pena de presó que estigüés complint gaudirà dels drets fonamentals d'aquest capítol a excepció dels que es vegin expressament limitats pel contingut de la decisió condemnatòria, pel sentit de la pena i la llei penitenciària.

En tot cas, tindrà dret a un treball remunerat, als beneficis corresponents de la Seguretat Social, així com l'accés a la cultura i al desenvolupament integral de la personalitat.

L'esmentat article indica que aquelles persones condemnades a penes privatives de llibertat segueixen gaudint dels seus drets fonamentals, i es tracta per tant de fer efectiu l'esmentat mandat constitucional durant el temps en què s'està complint la pena imposada.

La reinserció social del penat es pot aconseguir a través d'ajudes econòmiques, bé a través de la reinserció laboral, fins i tot també a través de una tasca de conscienciació social.

2.- OBJECTE DE LA CRIMINOLOGIA

A.- EL DELINQÜENT

El delinqüent ha estat tradicionalment el protagonista fonamental de la Criminologia. Així cal parlar de situacions de fascinació cap a determinat tipus de delinqüents. Per exemple, l'assassí de la nena Tamara de Tarragona, on el delinqüent no només va matar i abusar sexualment de la menor, sinó que a més va conviure un cert temps amb el cadàver.

Quan Lombroso crea la Teoria del Delinqüent nat, sorgeix el principi de diversitat, que va inspirar la Criminologia Tradicional, entenent el delinqüent com realitat biopsicopatològica. Així el delinqüent és un ésser que neix delinqüent, mentre que la resta de la població entren en el camp dels no delinqüents. Està concepció del delinqüent ha marcat al dret positiu fins fa poc temps.

No obstant això la Criminologia actual ha fet que el concepte de delinqüent pateixi una transformació. Així en l'actualitat regeix el principi de Normalitat. El fet que es constata es que la majoria dels delinqüents són persones normals. Així succeeix en la majoria dels delictes que es cometen contra el patrimoni, contra la salut pública, etc. Aquests delictes són comesos per persones d'intel·ligència mitjana, sense que pugui apreciar patologies mèdiques en els mateixos.

En la majoria dels casos els delictes són comesos per persones coneixedores del cost que comporta la seva conducta i dels beneficis que li pot reportar. Es tracta per tant d'una conducta racional. Per això es tracta d'aconseguir el màxim benefici amb el menor risc possible.

Així el perfil normal del delinqüent és el d'una persona que desenvolupa un comportament racional. Això suposa la conseqüència que es pugui dir que la majoria dels malalts mentals no són delinqüents. Així mateix també es pot afirmar que la majoria dels delinqüents no són malalts mentals.

B.- LA VÍCTIMA

El redescobriment de la víctima es deu a un interès utilitarista perquè serveix als fins de la criminologia en un doble sentit:

Per la funció d'informar, la víctima té a la mà que el delicte sigui detectat per el sistema, i, òbviament, aquest tipus d'informació no es pot obtenir del delinqüent, i ens permet conèixer la realitat de la criminalitat ja que existeix la "criminalitat oculta" que no aflora.

En el camp de la prevenció, des de la perspectiva de la víctima hi ha una connexió amb el delicte. Introduïm el concepte de "prevencions rutinàries".

La importància de la víctima en la criminologia no és exclusivament per aquests dos motius, sinó que l'estudi de la víctima ens ha permès erigir-la en una disciplina autònoma (Victimologia). L'autor pioner en l'estudi de la víctima és Von Henting, i és el primer a usar el terme "parella criminal" i parla d'un enfocament interaccionista en aquesta parella.

Lluny de constatar que són dos éssers independents i desconeguts que casualment es troben, es coneixen, hi ha una relació, i en la dinàmica del delicte la víctima no només és un subjecte passiu inert, sinó que juga un rol actiu.

Una altra línia de recerca és la distribució de la victimització en la població, perquè la possibilitat / risc de ser víctima d'un delicte no es distribueix per igual entre tota la població sinó que es concentra en determinats sectors o individus més que en altres. Arran de constatar aquesta idea s'incideix en els factors de victimització: mode de vida (rural o urbana), professió, llocs que es freqüenten, etc.

Tot això ha contribuït en un millor coneixement de la víctima i del delicte i s'ha avançat, per tant, en la criminologia i en reformes legals que protegeixen la víctima.

Les reformes legals han avançat en el següent:

S'ha tractat de pal·liar la victimització secundària, els perjudicis que pateix la víctima però que no es deriven del delicte sinó del contacte de la víctima amb l' sistema legal.

Llei 35 de 1995 d'Ajuts i assistència a les víctimes de delictes violents i contra la llibertat sexual. En aquest camp assistencial també cobreixen una funció les oficines d'ajuda a víctimes de delictes OAVD.

En el camp de la responsabilitat civil, hi ha delictes en els quals té una importància crucial, exem: les estafes immobiliàries. El legislador introdueix un atenuant en l'art 21.5CP: si repara el delicte se li aplica aquest atenuant i si reconeix i repara l'atenuació és molt qualificada (art. 21.4CP) i es pot rebaixar el delicte en 1 o 2 graus.

Llei 19/1994 23 desembre 1997 de Protecció de testimonis i perits en causes criminals, perquè la víctima també és un testimoni d'instrucció. Quan la víctima ha de declarar de manera decisiva com a prova de càrrec, es pot veure sotmesa a amenaces per l'acusat / delinqüent.

La víctima del delictes ha tingut un secular i deliberat abandonament. Gaudirà del màxim protagonisme durant la justícia primitiva, i després dràsticament neutralitzada pel sistema legal modern. En el denominat "Estat social de Dret ", les actituds reals cap a la víctima del delictes oscil·len entre la compassió i la demagògia, la beneficència i la manipulació.

Els estatus pels quals ha passat la víctima del delictes a través de la història són:

a.- Abandonament :

La víctima i les seves causes d'abandonament de la víctima del delictes és un fet incontestable que es manifesta en tots els àmbits: en el Dret penal, en la Política criminal, en la política social, en les pròpies ciències criminològiques.

El sistema legal, el procés, neix ja amb el propòsit deliberat de neutralitzar la víctima, distanciant als dos protagonistes enfrontats en el conflicte criminal, precisament com a garantia d'una aplicació serena, objectiva i institucionalitzada de les lleis al cas concret

b.-Redescobriments:

Des dels estudis científics sobre la víctima del delictes cobren un interès creixent en tots els àmbits del saber.

El moviment victimològic persegueix una redefinició global de l'estatus de la víctima i de les relacions d'aquesta amb el delinqüent, el sistema legal, la societat, els poders públics, l'acció política. Pioners de la victimologia: els primitius estudis victimològic es circumscriuen a la parella criminal i pretenien demostrar la interacció existent entre autor i víctima. L'estudi de la parella criminal, o dels fenòmens d'interacció assenyalats, va passar a ocupar-se d'altres temes, sobre els que comença a subministrar una valuosa informació: actituds i propensió de els subjectes per esdevenir víctimes del delictes (risc de victimització), variables que intervenen en el procés de victimització (tipologia), danys que pateixen la víctima com a conseqüència del delictes (victimització primària) i de la posterior intervenció del sistema legal (victimització secundària).

c.-Vulnerabilitat

La víctima i risc de victimització: són molts els factors moduladors de vulnerabilitat en les víctimes. Se citen, entre altres, factors biològics, biogràfics, dimensions de la personalitat

d.-Redefinició

El rol de la víctima: les investigacions sobre la víctima del delictes han adquirit durant aquest últim decenni un interès molt significatiu. L'actual redescobriments de la víctima expressa certa imperiosa necessitat de verificar la funció real que exerceix la víctima del delictes en els diversos moments del succés criminològic

3- EL FUTUR DE LA CRIMINOLOGIA.

Després de veure moltes teories criminològiques que donen explicacions diferents a la criminalitat i al delictes plantejant diverses possibilitats per fer front a aquests problemes no podem proporcionar la teoria correcta i la consegüent solució de política criminal a la delinqüència però amb tot això es pot avançar en el coneixement de la criminalitat i explicar criteris diferents per implementar polítiques criminals.

Entre teoria o pràctica la criminologia com disciplina científica ha de basar els seus estudis segons BERNARD en que tots els seus investigadors han de conèixer la teoria o la seva investigació no té sentit i totes les teories han de conèixer la investigació o la seva teoria és ridícula.

Entre les teories estructurals o teories individuals , ja sigui seguint la tradició sociològica que estudia característiques dels grups socials que es consideren que poden influir en el nivell de delinqüència en una societat (pobresa, mobilitat social, pressió pel èxit, divisió de classes socials,...) i la tradició psicològica que es preocupa per les característiques de l'individu que es consideren rellevants per entendre la seva activitat delictiva (personalitat impulsiva, constitució física mesomòrfica, la falta d'autocontrol, sentiment de frustració...), no s'han de enfrontar perquè l'objecte de l'anàlisi és diferent encara que no són incompatibles.

Entre teories globals o fenòmens concrets les teories criminològiques han de fixar una hipòtesis de partida que permeti explicar qualsevol d'aquests fenòmens i deu ser la investigació empírica la que determini quin d'aquest factors explica millor el fenomen delictiu.

Entre polítiques criminals de prevenció o de reacció s'entén que una política de prevenció incideix més fàcilment en els factors estructurals vinculats a aquesta encara que mitjançant la reacció també pot incidir més indirectament.

Entre quina política de prevenció es té que fer servir s'ha de tenir en compte que existeixen polítiques criminals que no fan més justa a la societat per això es feina de la criminologia valorar les conseqüències socials que comporta l'adopció de cada política criminal així com el nivell d'efectivitat i el nivell de justícia de les mesures.

Entre quina política reactiva contra la delinqüència es fa servir , la criminologia ha d'aportar el coneixement de la efectivitat i la justícia per fer la decisió més racional integrant el nostres valors de la societat volguda per nosaltres.